

Program współfinansowany ze środków Unii Europejskiej

**PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH
NA LATA 2007-2013**

(PROW 2007-2013)

**DZIAŁANIE 312
„TWORZENIE I ROZWÓJ MIKROPRZEDSIĘBIORSTW”**

PORADNIK DLA WNIOSKODAWCÓW

WARSZAWA, 2013 R.

SZANOWNI PAŃSTWO

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) jest podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych w obecnym okresie programowania, finansowanym z udziałem środków UE. Program ten w znacznej swojej części stanowi kontynuację wsparcia udzielanego w ramach dwóch programów, tj.:

- Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”,
- Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa pełni funkcję agencji płatniczej dla wszystkich - oraz podmiotu wdrażającego dla większości działań PROW 2007-2013. Jednym z działań wdrażanych przez ARiMR, skierowanym do mikroprzedsiębiorców, jest *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, mające przyczynić się do wzrostu konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwoju przedsiębiorczości i rynku pracy, a co za tym idzie – wzrostu zatrudnienia na tych obszarach.

Istotne znaczenie dla potencjalnych Beneficjentów ma zapewnienie im niezbędnego dostępu do informacji o zasadach udziału oraz procedurze ubiegania się o dofinansowanie w ramach działań PROW 2007-2013. Służyć temu ma niniejszy, zaktualizowany Poradnik, który został przygotowany specjalnie dla zainteresowanych ubieganiem się o pomoc w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, uwzględniający przede wszystkim zmiany wynikające z *rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 marca 2013 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”*. Polegają one m.in. na zmianie wykazu działalności wspieranych, wg kodów PKD (ze wsparcia wykluczone zostały m.in. działalności związane z przetwarzaniem lub sprzedażą produktów rolnych objętych Załącznikiem I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) oraz kody związane z usługami wspomagającymi *produkcję roślinną oraz chów i hodowlę zwierząt gospodarskich*), a także - na zniesieniu ograniczenia dotyczącego górnej granicy wieku Wnioskodawcy – osoby fizycznej. Dotychczas o pomoc mogły ubiegać się osoby fizyczne, które są pełnoletnie i nie ukończyły 60. roku życia. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym, pomoc w ramach działania 312 kierowana jest w pierwszej kolejności do przedsiębiorców, którzy podejmują lub rozwijają działalność na obszarach charakteryzujących się wysokim bezrobociem w gminach o niskim dochodzie podatkowym oraz planują utworzenie większej liczby miejsc pracy. Dlatego też rezygnacja z ograniczenia dotyczącego górnej granicy wieku powinna przyczynić się do zwiększenia dostępu do pomocy, a co się z tym wiąże - pośrednio również do zmniejszenia bezrobocia.

Mam nadzieję, iż informacje zawarte w Poradniku ułatwią Państwu uczestnictwo w Programie oraz pozwolą na realizację przedsięwzięć przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.

Kto może zostać Beneficjentem działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*?

O pomoc mogą ubiegać się:

- **osoby fizyczne, osoby prawne** - podejmujące lub wykonujące działalność gospodarczą,
- **spółki prawa handlowego nieposiadające osobowości prawnej, wspólnicy spółek cywilnych** – wykonujące(y) działalność gospodarczą,

jako mikroprzedsiębiorstwo¹, zatrudniające mniej niż 10 pracowników i którego roczny obrót i/lub całkowity bilans roczny w okresie referencyjnym nie przekracza 2 mln euro, spełniające obowiązujące wymogi formalne określone w *rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego PROW na lata 2007-2013* (Dz.U. z 2008 r., Nr 139, poz. 883, z późn. zm.) oraz w dokumentach programowych. Okres referencyjny przyjęty w omawianym działaniu do ustalania *statusu przedsiębiorcy* określa się na koniec każdego zamkniętego roku obrachunkowego, poczynając od pierwszego zamkniętego roku obrachunkowego poprzedzającego rok złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*, aż do momentu utrwalenia się którejś z wielkości przedsiębiorstwa, tj. do dwóch kolejnych lat tej samej wielkości przedsiębiorstwa. Jeżeli byłaby to wielkość inna, niż mikroprzedsiębiorstwo, wówczas podmiot nie spełniałby kryterium ubiegania się o pomoc. (*Szczegółowe informacje dotyczące ustalania „statusu mikroprzedsiębiorcy” znajdują się w Instrukcji wypełniania wniosku o przyznanie pomocy dla omawianego działania, dostępnej na stronie internetowej ARiMR: www.arimr.gov.pl*).

Uwaga:

Przy określaniu *statusu mikroprzedsiębiorcy* związanego z przyznawaniem pomocy do:

- obliczania średniorocznego zatrudnienia,
- oszacowania obrotu netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych, a także średniorocznego zatrudnienia – w przypadku przedsiębiorców działających krócej niż rok,
- przeliczania wysokości rocznego obrotu netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych lub sumy aktywów bilansu,

stosuje się przepisy ustawy o *swobodzie działalności gospodarczej* (Dz. U. 2010 Nr 220, poz.1447 z późn. zm.), z uwzględnieniem Zalecenia Komisji 2003/361/WE.

Osoba fizyczna może ubiegać się o pomoc, jeżeli:

- podejmuje albo wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca w zakresie:
 - określonym w Załączniku Nr 1 do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dla działania 312, podlegającą przepisom o *swobodzie działalności gospodarczej* albo przepisom o *systemie oświaty*, albo,
 - wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, z wyłączeniem wytwarzania produktów energetycznych wyłącznie z produktów objętych załącznikiem I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,
- zwaną dalej „działalnością gospodarczą”,
- jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- jest pełnoletnia,

¹ Art. 2 ust.3 załącznika do *Zalecenia Komisji 2003/361/WE* z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącego definicji mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w związku z art. 54 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. WE L 277 z 21.10.2005 r. z późn. zm.).

- nie podlega przepisom o ubezpieczeniu społecznym rolników w pełnym zakresie,
- ma miejsce zamieszkania - w przypadku:
 - podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa* - w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej, lub
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,
 - podmiotów innych niż wyżej wymienione* - w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej, lub
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,
- miejsce położenia nieruchomości – w przypadku operacji związanych z budową, przebudową, remontem połączonym z modernizacją, wyposażeniem lub zagospodarowaniem nieruchomości objętej operacją - znajduje się w ww. miejscowościach,
- nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów UE²,

Uwaga:

Wykluczeniu ze wsparcia w ramach tego samego działania w danym i następnym roku kalendarzowym podlega Wnioskodawca / Beneficjent, w przypadku którego w trakcie procesu przyznawania i wypłacania pomocy stwierdzi się umyślne złożenie fałszywego oświadczenia.

- w okresie ostatnich 2 lat poprzedzających złożenie *wniosku o przyznanie pomocy* nie przyznano jej pomocy inwestycyjnej w ramach działania *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* objętego Programem Operacyjnym „Kapitał Ludzki, 2007-2013”,
- został jej nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności³.

Osoba prawna może ubiegać się o pomoc, jeżeli:

- podejmuje albo wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca,
- jej siedziba lub oddział oraz - jeśli operacja jest związana z budową, przebudową, remontem połączonym z modernizacją, wyposażeniem lub zagospodarowaniem nieruchomości objętej operacją - miejsce położenia nieruchomości, znajdują się w przypadku:

grup producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa - w miejscowości należącej do gminy:

² tj. rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1, z późn. zm.), oraz przepisów Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia lub przepisów odrębnych, których regulacje dotyczą realizacji operacji.

³ ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 86).

- wiejskiej,
- miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
- miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,

grup, organizacji i podmiotów innych niż wyżej wymienione – w miejscowości należącej do gminy:

- wiejskiej,
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców;
- jest wpisana do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązana do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych,
 - nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów UE⁴,
 - w okresie ostatnich 2 lat poprzedzających złożenie *wniosku o przyznanie pomocy* nie przyznano jej pomocy inwestycyjnej w ramach działania *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* objętego Programem Operacyjnym „Kapitał Ludzki, 2007-2013”,
 - został jej nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności.
UWAGA: W przypadku, gdy o przyznanie pomocy ubiega się podmiot będący spółką kapitałową „w organizacji”, warunek dotyczący nadania ww. numeru identyfikacyjnego powinien zostać spełniony **nie później niż do dnia zawarcia umowy przyznania pomocy.**

Uwaga:

Warunek dotyczący podejmowania wykonywania działalności gospodarczej uważa się za spełniony, jeżeli w okresie ostatnich 12 miesięcy poprzedzających dzień złożenia *wniosku o przyznanie pomocy* podmiot podejmujący wykonywanie działalności gospodarczej nie był wpisany do ewidencji działalności gospodarczej albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązana do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych.

Wspólnicy spółki cywilnej mogą ubiegać się o pomoc, jeżeli:

- działalność prowadzona w ramach spółki cywilnej odpowiada kryteriom związanym ze statusem mikroprzedsiębiorstwa,
- każdy ze wspólników wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca,
- żaden ze wspólników nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów UE⁵,
- w okresie ostatnich 2 lat poprzedzających złożenie *wniosku o przyznanie pomocy* żadnemu ze wspólników nie przyznano pomocy inwestycyjnej w ramach działania *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* objętego Programem Operacyjnym „Kapitał Ludzki, 2007-2013”,
- został nadany numer identyfikacyjny spółce cywilnej w oparciu o nr REGON spółki,

⁴ patrz: przypis 2

⁵ patrz: przypis 2

- każdy ze wspólników będący osobą fizyczną:
 - jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
 - jest pełnoletni,
 - nie podlega przepisom o ubezpieczeniu społecznym rolników w pełnym zakresie,
 - ma miejsce zamieszkania - w przypadku:
 - podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa* – na obszarach wiejskich, tj. w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej, lub
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,
 - podmiotów innych niż wyżej wymienione* - w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej, lub
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,

- każdy ze wspólników będący osobą prawną lub spółką prawa handlowego nieposiadająca osobowości prawnej:
 - jest wpisany do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązana do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych,
 - jego siedziba lub oddział oraz - jeśli operacja związana jest z budową, przebudową, remontem połączonym z modernizacją, wyposażeniem lub zagospodarowaniem nieruchomości objętej operacją - miejsce położenia nieruchomości znajdują się - w przypadku:
 - grup producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa* – w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej,
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,
 - grup, organizacji i podmiotów innych niż wyżej wymienione* – w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej,
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców.

Spółka prawa handlowego nieposiadająca osobowości prawnej może ubiegać się o pomoc, jeżeli:

- wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca,
- jej siedziba lub oddział oraz - jeśli operacja jest związana z budową, przebudową, remontem połączonym z modernizacją, wyposażeniem lub zagospodarowaniem nieruchomości objętej operacją - miejsce położenia nieruchomości znajdują się w przypadku:

grup producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa - w miejscowości należącej do gminy:

- wiejskiej,
- miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
- miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,

grup, organizacji i podmiotów innych niż wyżej wymienione – w miejscowości należącej do gminy:

- wiejskiej,
- miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
- miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców;

- jest wpisana do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązana do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych,
- nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów UE⁶,
- w okresie ostatnich 2 lat poprzedzających złożenie *wniosku o przyznanie pomocy* nie przyznano jej pomocy inwestycyjnej w ramach działania *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* objętego Programem Operacyjnym „Kapitał Ludzki, 2007-2013”,
- został jej nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności.

Na jakie operacje⁷ może być przyznana pomoc?

Pomoc może być przyznana na operacje obejmujące wyłącznie inwestycje związane z podejmowaniem lub wykonywaniem (rozwijaniem) działalności gospodarczej, jeśli m.in.:

- operacja jest uzasadniona ekonomicznie (w tym pod względem jej kosztów oraz zapewnia osiągnięcie i zachowanie celu działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*),
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają do niej zastosowanie,
- siedziba lub oddział lub miejsce zamieszkania przedsiębiorcy oraz, w przypadku operacji związanych z budową, przebudową, remontem połączonym z modernizacją, wyposażeniem lub zagospodarowaniem nieruchomości objętej operacją - miejsce położenia nieruchomości, znajdują się w przypadku:

grup producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów podejmujących lub wykonujących działalność gospodarczą obejmującą świadczenie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – w miejscowości należącej do gminy:

- wiejskiej,

⁶ patrz: przypis 2

⁷ operacja - odpowiednik pojęcia „projekt”, stosowanego w przypadku SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”; oznacza inwestycję lub kilka inwestycji na realizację których występuje się o pomoc w jednym *wniosku o przyznanie pomocy*.

- miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **20 tys.** mieszkańców, lub
- miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców,

grup, organizacji i podmiotów innych niż wyżej wymienione – w miejscowości należącej do gminy:

- wiejskiej,
- miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców, lub
- miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej **5 tys.** mieszkańców;
- ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 1 miejsca pracy, co uzasadnione jest zakresem rzeczowym operacji,
- w okresie ostatnich 2 lat poprzedzających złożenie *wniosku o przyznanie pomocy* Wnioskodawcy nie przyznano pomocy inwestycyjnej w ramach działania *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* objętego Programem Operacyjnym „Kapitał Ludzki, 2007-2013”,
- operacja nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych,
- planowana wysokość kosztów kwalifikowalnych operacji wynosi powyżej 20 tys. zł.
- płatność ostateczna będzie obejmować nie mniej niż 25% łącznej planowanej wysokości pomocy - w przypadku operacji dwuetapowych.

Jaki jest zakres działalności gospodarczych objętych pomocą?

Pomoc może być udzielana z tytułu operacji związanych z podejmowaniem lub rozwijaniem (wykonywaniem)⁸ działalności gospodarczej w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, z wyłączeniem wytwarzania produktów energetycznych wyłącznie z produktów objętych załącznikiem I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Szczegółowy wykaz kategorii działalności gospodarczych wspieranych w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, wg numerów kodów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), zawiera załącznik do *rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej*

⁸ Działalność rozwijana oznacza sytuację, w której Wnioskodawca posiada status przedsiębiorcy (tj. ma zarejestrowaną działalność gospodarczą) i planuje inwestycje związane z zarejestrowanym już rodzajem działalności (PKD) lub rozwija swoją działalność gospodarczą o nową branżę (dodaje nowy kod PKD).

w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2013 r., poz. 339) pt. „Wykaz działalności nierolniczych, w których zakresie może być przyznana pomoc”. Został on zamieszczony również w końcowej części niniejszego Poradnika.

Uwaga: Zakwalifikowanie rodzaju prowadzonej/rozwijanej działalności gospodarczej pod konkretny kod PKD, powinno się odbywać w oparciu o wyjaśnienia, które wskazują, jaki zakres dana podklasa obejmuje (oraz czego nie obejmuje). Wyjaśnienia dotyczące kodów PKD można znaleźć w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. 2007 Nr 251, poz. 1885 z późn. zm.) lub na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl) w zakładce "METAINFOARMACJE", pozycja "Klasyfikacje".

Rodzaje kodów PKD w zakresie działalności związanej z wytwarzaniem produktów energetycznych z biomasy, określone w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi obejmują:

Działalność	Kody PKD 2007
<i>Produkcja wyrobów tartacznych</i>	16.10.Z
<i>Produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania</i>	16.29.Z
<i>Wytwarzanie paliw gazowych – w zakresie ograniczonym do produkcji gazu uzyskanego jako produkt uboczny pochodzenia rolniczego lub z odpadów</i>	35.21.Z
<i>Obróbka i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne</i>	38.21.Z

W przypadku ubiegania się o wsparcie działalności w ww. zakresie, dopuszczalne jest podanie kodu PKD o zakresie zbliżonym do wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, jednak nieuwzględnionym w ww. Załączniku do rozporządzenia.

Jaki jest maksymalny okres realizacji operacji?

Operacje finansowane bez udziału leasingu mogą być realizowane maksymalnie w 2 etapach. Zakończenie realizacji operacji i złożenie *wniosku o płatność* ostateczną powinno nastąpić w terminie:

- 24 miesiące od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 1 etapie,
- 36 miesięcy od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 2 etapach,

lecz nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Wniosek o płatność pośrednią należy złożyć w terminie 24 miesiące od dnia zawarcia *umowy przyznania pomocy* – w przypadku, gdy *wniosek* dotyczy etapu, który nie jest etapem końcowym.

W przypadku operacji obejmujących inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu, liczba etapów może wynieść maksymalnie 10. Pierwszy *wniosek o płatność* pośrednią należy złożyć w terminie do 12 miesięcy od dnia zawarcia *umowy*, przy czym *wnioski* te nie mogą być składane częściej niż 2 razy w roku. Zakończenie realizacji operacji i złożenie

wniosku o płatność ostateczną musi nastąpić w terminie do 60 miesięcy od dnia zawarcia umowy, lecz również nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Biorąc pod uwagę powyższe, w przypadku naboru przeprowadzanego w 2013 roku, w praktyce możliwe będzie zaplanowanie maksymalnie 4-5 etapów dla ww. operacji polegających na nabyciu przedmiotu umowy za pośrednictwem leasingu.

Uwaga:

Agencja, na uzasadnioną prośbę Beneficjenta, może wyrazić zgodę na zakończenie realizacji operacji *lub* złożenie wniosku o płatność ostateczną - po upływie terminów maksymalnych, tj. 24/36 miesięcy lub w przypadku operacji będących przedmiotem leasingu – 60 miesięcy, lecz nie później niż do 30 czerwca 2015 roku - w terminie późniejszym, nie dłuższym niż 6 miesięcy od upływu tych terminów (ale nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 roku).

W przypadku, gdyby przed dniem wejścia w życie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 marca 2013 r. (tj. 12 kwietnia 2013 r.) ww. terminy dotyczące zakończenia realizacji operacji albo złożenia wniosku o płatność ostateczną upływały, Agencja, na uzasadnioną prośbę Beneficjenta, będzie mogła wyrazić zgodę na:

- zakończenie realizacji operacji *lub*
- złożenie wniosku o płatność ostateczną,

po upływie ww. terminów, w terminie późniejszym, nie dłuższym niż 6 miesięcy od upływu tych terminów, ale nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r., nawet gdy realizacja tej operacji została już zakończona lub został złożony wniosek o płatność ostateczną – o ile nie została wypowiedziana Beneficjentowi umowa przyznania pomocy.

Jakie rodzaje kosztów są uznawane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych operacji realizowanej w ramach omawianego działania obejmuje koszty:

- 1) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 2) nadbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 3) zagospodarowania terenu;
- 4) zakupu maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu;
- 5) zakupu sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu podejmowanej lub rozwijanej działalności gospodarczej;
- 6) zakupu środków transportu, z wyłączeniem zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą), z tym, że w przypadku pojazdów samochodowych służących do przewozu towarów lub osób, naczep lub przyczep – będą to koszty w wysokości nieprzekraczającej:
 - a) trzykrotności pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności gospodarczej w zakresie świadczenia wyłącznie usług transportowych,
 - b) równowartości pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności gospodarczej wykonywanej w zakresie innym niż usługi transportowe;

Uwaga:

Zakres wsparcia nie obejmuje zakupu pojazdów przeznaczonych do transportu drogowego przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność zarobkową w tym zakresie. W związku z tym z możliwości wsparcia wykluczony jest zakup pojazdów przeznaczonych do drogowego transportu towarowego, na działalność sklasyfikowaną w ramach kodu PKD 49.41.Z *Transport drogowy towarów* (wg Załącznika Nr 1).

- 7) rat zapłaconych z tytułu umowy leasingu, nieprzekraczające ceny netto nabycia rzeczy, o których mowa w pkt 4 i 6, jeżeli przeniesienie własności tych rzeczy na Beneficjenta nastąpi w okresie realizacji operacji, lecz nie później niż do dnia złożenia *wniosku o płatność ostateczną*.

Uwaga: Do kosztów, o których mowa w pkt 1-5, zalicza się także koszty transportu do miejsca realizacji operacji materiałów służących realizacji operacji oraz maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu objętych operacją oraz koszty ich montażu.

Do kosztów kwalifikowalnych zaliczyć można koszty ogólne związane bezpośrednio z przygotowaniem i realizacją operacji, tj. koszty:

- przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w szczególności:
 - kosztorysów,
 - projektów architektonicznych lub budowlanych,
 - ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
 - dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
 - wypisów i wyrysów z katastru nieruchomości,
 - projektów technologicznych;
- opłat za patenty lub licencje,
- sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego oraz koszty związane z kierowaniem robotami budowlanymi,

w wysokości nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych.

Powyższe koszty mogą zostać uznane za kwalifikowalne, jeżeli zostały poniesione od dnia zawarcia *umowy* - jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w tym dniu, a w przypadku kosztów stanowiących koszty ogólne – poniesione nie wcześniej niż 1 stycznia 2007 roku.

Uwaga:

W przypadku przyznania pomocy do kosztów kwalifikowalnych zalicza się również koszty poniesione przez Wnioskodawcę przed dniem zawarcia *umowy*, **lecz nie wcześniej niż od dnia, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy**, jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w dniu, w którym został złożony *wniosek o przyznanie pomocy*. Oznacza to, iż rozpoczęcie realizacji operacji może nastąpić od dnia, w którym został złożony *wniosek o przyznanie pomocy*. Jednakże koszty poniesione przed dniem zawarcia *umowy* są ponoszone na wyłączne ryzyko Wnioskodawcy. W przypadku nieprzyznania pomocy Wnioskodawcy nie przysługuje roszczenie o zwrot tych kosztów.

Należy podkreślić, iż w przypadku przeprowadzania postępowania ofertowego (dla każdego zadania ujętego w zestawieniu rzeczowo-finansowym, którego planowany koszt przekracza 50 tys. zł netto – z wyjątkiem inwestycji budowlanych) zakup przedmiotu operacji powinien nastąpić po zakończeniu postępowania ofertowego (nie wcześniej jednak niż po dniu *złożenia wniosku o przyznanie pomocy* w ramach działania 312). Zachowanie powyższej kolejności będzie

weryfikowane na etapie rozliczania inwestycji, a jej niedotrzymanie może skutkować odmową wypłaty pomocy lub korektą jej wysokości.

Jakie koszty nie mogą być uznane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych nie obejmuje m.in.:

- podatku od towarów i usług (VAT),
- nabycia nieruchomości,
- nabycia rzeczy używanych,
- budowy budynków mieszkalnych,
- zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą),
- części raty leasingowej obejmującej marżę (zysk) finansującego, koszty refinansowania odsetek, koszty bieżące oraz opłaty ubezpieczeniowe,
- zakupu pojazdu na potrzeby towarowego transportu drogowego, w ramach kodu PKD 49.41.Z.

Co to jest *pomoc de minimis*?

W odniesieniu do pomocy udzielanej w ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* stosowana jest zasada *de minimis*⁹. Dlatego też, określając - we wniosku o przyznanie pomocy - kwotę pomocy, Wnioskodawca powinien pamiętać, iż wartość wnioskowanej kwoty pomocy nie może spowodować przekroczenia ogólnego limitu pomocy *de minimis*.

Zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami maksymalna wartość pomocy publicznej (wraz z wnioskowaną), wobec której stosowana jest zasada *de minimis*, nie może przekroczyć 200 tys. euro, a dla podmiotów gospodarczych działających w sektorze transportu drogowego (niezależnie od tego, czy ubiegają się o wsparcie na działalność związaną z sektorem transportu drogowego, czy też nie) – 100 tys. euro, w okresie obejmującym bieżący rok podatkowy oraz dwa poprzedzające go lata podatkowe. Okres ten ocenia się w sposób ciągły, tzn. dla każdego przypadku nowej pomocy *de minimis* ustala się łączną kwotę pomocy *de minimis* przyznaną w ciągu danego roku podatkowego oraz dwóch poprzedzających go lat podatkowych.

W przypadku podmiotów działających zarówno w sektorze towarowego transportu drogowego, jak i innej branży może być zastosowany limit **200 tys. euro**, o ile spełnione są łącznie dwa poniższe warunki:

- operacja nie dotyczy sektora transportu drogowego,
- prowadzona jest rozdzielnosc rachunkowa działalności wykonywanej w sektorze transportu drogowego i pozostałej działalności gospodarczej.

⁹ Pomoc publiczna udzielana przez państwa członkowskie UE, która podlega rygorom dotyczącym dopuszczalności jej przyznawania i monitorowania, określonym przez Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (traktat TWE) oraz przepisy prawa wspólnotowego i krajowego, w tym przede wszystkim rozporządzenie Komisji (WE) nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy *de minimis* (Dz.Urz. UE L 379 z 28.12.2006 r.) i ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz.U. z 2007 r., Nr 59, poz. 404 z późn. zm.)

Uwaga:

Zgodnie z Rozporządzeniem Komisji (UE) NR 360/2012 z dnia 25 kwietnia 2012r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy *de minimis* przyznawanej przedsiębiorstwom wykonującym usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym limit pomocy *de minimis* dla przedsiębiorstw wskazanych w tytule powyższego rozporządzenia uległ podwyższeniu do **500 tys. euro**. W związku z tym należy pamiętać, iż oceniając wartość uzyskanej pomocy trzeba zwracać uwagę na podstawę prawną (tj. rozporządzenie unijne) jej udzielenia, albowiem pomoc udzieloną w ramach ww. rozporządzenia 360/2012 można łączyć z pomocą *de minimis* udzieloną na podstawie innych rozporządzeń o pomocy *de minimis*, do pułapu 500 tys. euro.

Może się zatem zdarzyć sytuacja, iż przedsiębiorca uzyskał już pomoc w ramach ww. rozporządzenia 360/2012 w wysokości 450 tys. euro, a zatem pozostał mu do wykorzystania limit pomocy w wysokości 50 tys. euro pomimo, iż na podstawie rozporządzenia 1998/2006 nie została mu jeszcze udzielona żadna pomoc.

Przy ustalaniu wartości pomocy *de minimis* udzielonej spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej albo komandytowo-akcyjnej uwzględnia się sumę wartości pomocy udzielonej:

- tej spółce;
- podmiotom będącym odpowiednio współnikiem spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komplementariuszem spółki komandytowej albo komandytowo-akcyjnej, niebędącym akcjonariuszem, w zakresie, w jakim pomoc ta została udzielona w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej przez tę spółkę.

Uwaga: W celu prawidłowego ustalenia dostępnego limitu pomocy *de minimis* dla Wnioskodawcy, którym są ww. podmioty, każdy ze współników (z wyjątkiem komandytariusza w spółce komandytowej i akcjonariusza w spółce komandytowo-akcyjnej) powinien załączyć *oświadczenie wnioskodawcy o wielkości uzyskanej pomocy de minimis / zaświadczenie o pomocy de minimis uzyskanej w okresie obejmującym rok, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy oraz dwa poprzedzające go lata* - w zakresie, w jakim uzyskał (lub nie) pomoc *de minimis* na działalność prowadzoną w spółce.

Przy ustalaniu wartości pomocy *de minimis* udzielonej osobie fizycznej prowadzącej równocześnie działalność gospodarczą inną niż w zakresie spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej albo komandytowo-akcyjnej nie uwzględnia się wartości pomocy otrzymanej przez tę osobę z tytułu prowadzonej działalności w takiej spółce.

W celu udokumentowania faktu, iż uzyskana dotychczas pomoc publiczna nie przekroczyła ww. limitów, do wniosku o przyznanie pomocy Wnioskodawca załącza wyżej już wskazane:

- *Zaświadczenie o pomocy de minimis (...)* albo
- *Oświadczenie Wnioskodawcy o wielkości uzyskanej pomocy de minimis.*

Powyższe dokumenty powinny również zawierać informację o pomocy *de minimis* uzyskanej w rolnictwie lub rybołówstwie.

W momencie podpisania umowy Agencja wystawia Beneficjentowi zaświadczenie o wysokości przyznanej pomocy *de minimis*.¹⁰

Pomoc *de minimis* stanowi również *odpis amortyzacyjny*. Jednakże ze względu na specyficzną konstrukcję tej formy pomocy, *zaświadczenie o udzielonej pomocy* nie jest wydawane z urzędu tylko na wniosek przedsiębiorcy. Dlatego też, w przypadku zastosowania tej formy amortyzacji

¹⁰ zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. 2007, Nr 59 poz. 404 z późn. zm.)

w okresie referencyjnym brany pod uwagę przy określaniu dostępnego limitu pomocy *de minimis*, należy uzyskać stosowne *zaświadczenie* z urzędu skarbowego i przedstawić je Agencji (lub uwzględnić wartość wskazanej w nim pomocy w ww. *oświadczeniu wnioskodawcy o wielkości uzyskanej pomocy de minimis*).

Jaki jest maksymalny poziom i wysokość pomocy?

Pomoc jest udzielana w formie refundacji części poniesionych kosztów kwalifikowalnych operacji. Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić **50%** kosztów kwalifikowalnych.

Beneficjenci mają możliwość korzystania **z zaliczek na realizację operacji**¹¹.

W przypadku ubiegania się o zaliczkę należy zaznaczyć odpowiednie „pole” w formularzu *wniosku o przyznanie pomocy* dla działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*.

Kwota zaliczki nie może przekroczyć 50% kwoty przyznanej pomocy. Warunkiem wypłaty zaliczki jest ustanowienie dodatkowego zabezpieczenia właściwego wydatkowania zaliczek w postaci gwarancji bankowej lub równoważnej gwarancji odpowiadającej 110% kwoty zaliczki. Gwarancja taka powinna wystawioną na czas określony, tj. powinna obejmować okres o co najmniej 4 miesiące dłuższy od planowanego terminu zakończenia realizacji operacji, rozumianego jako termin złożenia *wniosku o płatność* ostateczną. Wnioskodawca powinien ją przedstawić do dnia podpisania *umowy z ARiMR*.

W przypadku zaistnienia okoliczności wpływających na wydłużenie weryfikacji *wniosku o płatność* ostateczną (np. gdy niezbędne będzie uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości co do możliwości wypłaty pomocy), ARiMR będzie wymagała ustanowienia gwarancji obejmującej ten okres.

Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji Programu wynosi maksymalnie **300 tys. zł** na jednego Beneficjenta, z tym, że:

- **100 tys. zł** - jeśli ekonomiczny plan operacji (biznesplan) przewiduje utworzenie co najmniej 1 i mniej niż 2 miejsc pracy,
- **200 tys. zł** - jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 2 i mniej niż 3 miejsc pracy,
- **300 tys. zł** - jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 3 miejsc pracy.¹²

Liczbę przewidzianych do utworzenia miejsc pracy podaje się w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne, przy czym ich utworzenie musi być uzasadnione zakresem rzeczowym operacji.

Dopuszczalne jest zatrudnianie pracowników na etaty częściowe np. na ½ etatu. W takim przypadku zakres rzeczowy operacji będzie musiał być jednak adekwatny do ilości tworzonych etatów (pełnych), a nie do ilości zatrudnianych osób, co oznacza, iż np. przy 6 osobach zatrudnionych na ½ etatu można będzie uzyskać wsparcie na stworzenie 3 stanowisk pracy, gdyż faktycznie zostaną utworzone 3 pełne etaty.

Wzrost zatrudnienia liczony jest od momentu bazowego, za który przyjmuje się wyższy stan zatrudnienia obliczony na podstawie:

¹¹ zgodnie z ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o uruchamianiu środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na finansowanie wspólnej polityki rolnej (Dz. U. z 2010 r., Nr 57, poz. 351)

¹² Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 marca 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania "Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. 2013, poz. 339).

- średniej arytmetycznej z ostatnich 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia wniosku o przyznanie pomocy, lub
- danych za ostatni miesiąc poprzedzający miesiąc złożenia wniosku o przyznanie pomocy.

Uwaga: W celu ułatwienia wyliczania danych do określenia poziomu momentu bazowego Agencja przygotowała arkusz pomocniczy, który został zamieszczony na stronie internetowej ARiMR pod nazwą **Wyliczanie momentu bazowego**.

Przy ustalaniu limitu pomocy (**300 tys. zł**) uwzględnia się sumę kwot pomocy wypłaconej w ramach operacji zrealizowanych i kwot pomocy przyznanej w ramach operacji niezakończonych.

W przypadku wspólników spółki cywilnej, przy ustalaniu limitu, uwzględnia się działalność wykonywaną w ramach spółki cywilnej oraz we własnym imieniu przez każdego wspólnika.

Osobę fizyczną ubiegającą się o pomoc, która podejmuje we własnym imieniu działalność gospodarczą, jako mikroprzedsiębiorca, uwzględnia się w liczbie tworzonych miejsc pracy (tzw. samozatrudnienie).

Kiedy i gdzie można składać Wnioski o przyznanie pomocy?

Na co należy zwracać szczególną uwagę przygotowując wniosek?

Osoba zainteresowana uzyskaniem wsparcia w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, podobnie jak w przypadku innych działań PROW 2007-2013 wdrażanych przez ARiMR, będzie musiała złożyć *Wniosek o przyznanie pomocy* wraz z kompletem załączników w terminie podanym do publicznej wiadomości przez Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Informacja o możliwości składania *Wniosek o przyznanie pomocy* w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* objętego PROW 2007-2013 podawana jest na stronie internetowej administrowanej przez Agencję oraz co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym, najpóźniej 14 dni przed rozpoczęciem terminu składania *wniosek o przyznanie pomocy*. Informacja ta określa dzień rozpoczęcia oraz zakończenia terminu składania *wniosek*, który nie może być dłuższy niż 10 dni roboczych. Dzień zakończenia terminu składania *wniosek* nie może zostać wyznaczony później niż na dzień 31 grudnia danego roku.

Wzór *Wniosku o przyznanie pomocy* oraz wzory obowiązujących formularzy zamieszczone są na stronach internetowych administrowanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl, z wyjątkiem załączników wystawianych przez uprawnione do tego urzędy lub instytucje. Można go również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Formularz *wniosku* zawiera również wykaz wymaganych załączników, z których część jest sporządzana na formularzach udostępnianych przez Agencję.

Wnioski o przyznanie pomocy wraz z kompletem załączników składa się:

- osobiście, albo przez osobę upoważnioną w oddziale regionalnym Agencji, właściwym ze względu na miejsce realizacji operacji, albo
- za pośrednictwem poczty, tj. przesyłką rejestrowaną nadaną w terminie naboru w placówce pocztowej operatora wyznaczonego (obecnie jest nim Poczta Polska) do oddziału regionalnego Agencji właściwego ze względu na miejsce realizacji operacji.

W przypadku Lubuskiego oraz Podlaskiego OR *wnioski* należy przysyłać lub składać w siedzibach Biur Wsparcia Inwestycyjnego (BWI) OR, tj. odpowiednio w Gorzowie Wielkopolskim ul. Walczaka 106 oraz w Białymstoku ul. Lipowa 32A.

W jednym roku można złożyć jeden *Wniosek o przyznanie pomocy*, z wyłączeniem sytuacji, gdy:

- na podstawie uprzednio złożonego *wniosku* nie przyznano pomocy, albo
- Wnioskodawca wycofał złożony *wniosek*, kierując prośbę na piśmie do oddziału regionalnego w którym rozpatrywany jest jego *wniosek*. Wycofanie *wniosku* nie jest dozwolone, jeżeli Agencja poinformowała Wnioskodawcę o nieprawidłowościach w jego *wniosku* lub o zamiarze przeprowadzenia kontroli na miejscu, w wyniku której wykryta może zostać nieprawidłowość. Wycofanie wniosku oznacza, iż Wnioskodawca znajduje się w sytuacji sprzed jego złożenia.

Jeżeli w danym okresie składania *wniosków* jeden Wnioskodawca złoży więcej niż jeden *wniosek* Agencja nie przyzna pomocy.

Przed przygotowaniem *wniosku o przyznanie pomocy* Wnioskodawca powinien zapoznać się ze wszystkimi warunkami, na jakich udzielana jest pomoc w tym działaniu. W tym celu zalecane jest dokładne zapoznanie się z przepisami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie *szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej* w ramach omawianego działania.

Prawidłowe przygotowanie dokumentów aplikacyjnych, tj. formularza *wniosku o przyznanie pomocy* oraz wymaganych załączników, ma istotne znaczenie, zarówno dla Wnioskodawcy, jak i Agencji. Skraca bowiem czas niezbędny na weryfikację *wniosku*, a tym samym - w przypadku jej pozytywnego wyniku – również czas oczekiwania na podpisanie *umowy przyznania pomocy*.

Istotne wsparcie dla Wnioskodawców w prawidłowym przygotowaniu ww. dokumentów stanowi *Instrukcja wypełniania wniosku o przyznanie pomocy*, opracowana dla działania 312. Zawiera ona szczegółowy opis sposobu wypełniania poszczególnych pozycji znajdujących się we *wniosku* oraz określa rodzaj obowiązujących załączników i związanych z nimi wymogów formalnych. Dlatego też, przygotowując dokumenty aplikacyjne, Wnioskodawca powinien postępować zgodnie z *Instrukcją wypełniania wniosku o przyznanie pomocy*.

W przypadku odręcznego wypełniania *wniosku o przyznanie pomocy*, formularz też należy wypełnić czytelnie, niebieskim lub czarnym kolorem. Wypełnieniu podlegają wyłącznie białe pola wniosku. W przypadku, gdy dane pole *wniosku* nie dotyczy Wnioskodawcy, należy pozostawić je niewypełnione, chyba że w *Instrukcji* podano inaczej.

Składając *wniosek o przyznanie pomocy* należy upewnić się, czy:

- *wniosek* został własnoręcznie, w sposób czytelny, podpisany przez Wnioskodawcę albo osoby reprezentujące Wnioskodawcę albo przez jego pełnomocnika w wyznaczonym do tego miejscu (dopuszczalne jest złożenie parafki wraz z pieczęcią imienną),
- wypełnione zostały wszystkie wymagane pozycje wniosku, w szczególności pozycja 1.1 *Numer identyfikacyjny* oraz
- załączono wymagane załączniki, w szczególności *Wniosek o wpis do ewidencji producentów* – dokument niezbędny do przeprowadzenia wstępnej weryfikacji spełniania podstawowych wymogów formalnych, wskazane m.in. w części VI. *wniosku* – „*Do wniosku o przyznanie pomocy dołącza się*” – jeżeli Wnioskodawca w dniu złożenia *wniosku* nie posiada takiego numeru.

Wykaz załączników obejmuje również m.in. **Ekonomiczny Plan Operacji (EPO)**, który sporządza się na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję. W jego opracowaniu pomocna

jest Instrukcja wypełniania Ekonomicznego Planu Operacji dla Działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w ramach PROW 2007-2013.

W przypadku operacji obejmujących roboty budowlane Wnioskodawca jest zobowiązany załączyć m.in.:

- *Kosztorys inwestorski* (oryginał), wykonany metodą kalkulacji:
 - *uproszczonej* - w przypadku planowania wykonania robót w systemie zlecenia,
 - *szczegółowej* - w przypadku planowania wykonania robót we własnym zakresie lub częściowo we własnym zakresie;
- *Ostateczne pozwolenie na budowę lub pozwolenie wodnoprawne, lub* w przypadku, gdy przedmiotem operacji jest wykonanie studni - *decyzję o zatwierdzeniu projektu prac geologicznych* - jeżeli na podstawie przepisów prawa budowlanego lub przepisów prawa geologicznego i górniczego lub przepisów prawa wodnego istnieje obowiązek uzyskania tych pozwoleń (oryginał lub kopia);
- *Zgłoszenie zamiaru wykonania robót budowlanych właściwemu organowi*, potwierdzone przez ten organ,
wraz z:
 - *oświadczeniem wnioskodawcy, że w terminie 30 dni od dnia zgłoszenia zamiaru wykonania robót budowlanych, właściwy organ nie wniósł sprzeciwu,*lub
 - *zaświadczeniem wydanym przez właściwy organ, że nie wniósł sprzeciwu wobec zgłoszonego zamiaru wykonania robót budowlanych,*o ile nie jest wymagane pozwolenie na budowę.

Wnioskodawcy, którzy **rozwijają działalność gospodarczą** zobowiązani są przedstawić wraz z wnioskiem o przyznanie pomocy *Zaświadczenie o wpisie do ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych* albo *kopię zezwolenia* wydanego na podstawie art. 58 ust. 3 albo art. 59a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.), potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza, pracownika ARiMR lub podmiot, który wydał dokument, wystawione nie wcześniej niż 3 miesiące przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy.

Uwaga: Warunek dotyczący wpisu do rejestru przedsiębiorców w KRS albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych, w przypadku **podmiotów będących spółką kapitałową „w organizacji”**, powinien być spełniony **nie później niż do dnia zawarcia umowy przyznania pomocy**.

Osoba fizyczna, która planuje podjęcie we własnym imieniu wykonywania działalności gospodarczej obowiązana będzie do przedstawienia podmiotowi wdrażającemu:

- *zaświadczenia o wpisie do ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych, albo*
- *kopii zezwolenia* wydanego na podstawie art. 58 ust. 3 albo art. 59a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) potwierdzonej za zgodność z oryginałem przez notariusza, pracownika ARiMR lub podmiot, który wydał dokument do dnia złożenia:

- pierwszego wniosku o płatność pośrednią będącą refundacją kosztów kwalifikowalnych, przyznawaną po zrealizowaniu pierwszego etapu operacji – w przypadku, gdy operacja będzie realizowana w kilku etapach;
- wniosku o płatność ostateczną będącą refundacją kosztów kwalifikowalnych, przyznawaną po zrealizowaniu całej operacji – w przypadku, gdy operacja będzie realizowana w jednym etapie.

W przypadku wspólników spółki cywilnej należy załączyć ww. dokumenty dla każdego wspólnika spółki będącego osobą fizyczną, w zakresie wykonywanej przez niego działalności gospodarczej.

Uwaga: W przypadku podmiotów, które podlegają wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) *lub* do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) fakt wykonywania działalności gospodarczej jest weryfikowany przez ARiMR – odpowiednio w oparciu o informacje zawarte w bazie CEIDG lub w bazie KRS, które są dostępne z poziomu przeglądarki internetowej.

Do wniosku załączane są oryginały dokumentów chyba, że w *Instrukcji* zostało to określone inaczej. Załączone kopie dokumentów powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza lub podmiot, który wydał dokument lub pracownika ARiMR, chyba, że w treści ich opisu w *Instrukcji* określono inaczej.

Dodatkowo istnieje możliwość potwierdzania za zgodność z oryginałem dokumentów również w Biurach Powiatowych Agencji (BP ARiMR), a nie – jak uprzednio – tylko w Oddziałach Regionalnych Agencji (OR ARiMR). Dokumenty, które zgodnie z *Instrukcją wypełniania wniosku o przyznanie pomocy* mogą być załączone do wniosku w postaci kopii potwierdzonej za zgodność z oryginałem powinny być:

- skopiowane przez pracownika OR lub BP ARiMR,
- opatrzone pieczętą lub adnotacją „za zgodność z oryginałem” oraz imienną pieczętą i podpisem pracownika OR lub BP ARiMR – na każdej stronie kopiowanego dokumentu,
- opatrzone pieczętą OR lub BP ARiMR – na pierwszej stronie.

Załączone dokumenty, takie jak: opinie, protokoły, wypisy, odpisy, zaświadczenia, pozwolenia itp. uznawane są przez oddział regionalny ARiMR za ważne bezterminowo, jeżeli w ich treści albo w *Instrukcji* nie określono inaczej.

Dołączane do wniosku dokumenty powinny być aktualne, tzn. muszą zawierać dane prawdziwe i zgodne ze stanem faktycznym. W przypadku dokumentów sporządzonych w języku obcym Wnioskodawca powinien dołączyć ich tłumaczenia na język polski dokonane przez tłumacza przysięgłego.

Należy dodać, iż Beneficjenci zobowiązani są do prowadzenia oddzielnego systemu rachunkowości albo do korzystania z odpowiedniego kodu rachunkowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją¹³ w ramach prowadzonych ksiąg rachunkowych albo przez prowadzenie zestawienia faktur lub równoważnych dokumentów księgowych - na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję, gdy na podstawie odrębnych przepisów Beneficjent nie jest obowiązany do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

¹³ Art. 75 ust. 1 lit. c pkt. i rozporządzenia nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)

W przypadku, gdy zdarzenie powodujące poniesienie kosztów kwalifikowalnych, np. zakup maszyny:

1. nie zostało uwzględnione w oddzielnym systemie rachunkowości, albo
 2. do jego identyfikacji nie wykorzystano odpowiedniego kodu rachunkowego,
- koszty te będą podlegać refundacji pomniejszonej o 10%.

Uwaga:

O wsparcie na operacje, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w zakresie działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, można ubiegać się również w ramach działania 413 *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*¹⁴. W takim przypadku *wniosek o przyznanie pomocy* składa się do oddziału regionalnego ARiMR, właściwego ze względu na miejsce realizacji operacji za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania (LGD), wdrażającej lokalną strategię rozwoju (LSR), w ramach której ta operacja ma być realizowana. Informacje dotyczące działających w danym województwie LGD znajdują się na stronach internetowych samorządów województw.

Wniosek o przyznanie pomocy wraz z kompletem załączników składa się w terminie i miejscu wskazanym w *Informacji o możliwości składania wniosków za pośrednictwem LGD*. Informacja ta jest podawana do publicznej wiadomości przez organ samorządu województwa, właściwy ze względu na siedzibę LGD wybranej do realizacji LSR:

- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki, oraz
- w prasie o zasięgu obejmującym obszar realizacji LSR.

Omawiana informacja zamieszczana jest także:

- na stronie internetowej LGD oraz w jej siedzibie na tablicy ogłoszeń,
- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń organu samorządu województwa (urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki), właściwego ze względu na obszar realizacji LSR – w przypadku, gdy dana LGD realizuje LSR na obszarze więcej niż jednego województwa,
- stronie internetowej ARiMR.

W ciągu 45 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków, LGD przekazuje do właściwego oddziału regionalnego ARiMR wszystkie *wnioski o przyznanie pomocy*, tj. wybrane do realizacji (na podstawie oceny zgodności z LSR oraz spełniania przyjętych przez LGD kryteriów wyboru), niewybrane i niepodlegające ocenie, listy operacji oraz uchwały w sprawie wyboru lub nie dokonania wyboru. Tylko ww. wnioski wybrane podlegają w oddziałach regionalnych Agencji dalszej weryfikacji w pełnym zakresie, zgodnie z zasadami i procedurami obowiązującymi w przypadku działania 312.

Wnioskodawcy / Beneficjenci działania 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, mogą ubiegać się również o pomoc w ramach działania 413 312 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, gdyż limity finansowe przewidziane na sfinansowanie operacji w ramach działań Osi 3 *Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej (działanie 312)* oraz Osi 4 *Leader (działanie 413)* stanowią odrębne pule środków.

¹⁴ Uwzględniając przepisy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju" objętego programem rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007 - 2013 (Dz. U. nr 138, poz. 868 z późn. zm.).

Jaka jest procedura przyznawania pomocy?

Z chwilą złożenia *wniosku o przyznanie pomocy* osobiście albo przez upoważnioną osobę bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji Wnioskodawca otrzymuje potwierdzenie, zawierające datę jego wpływu, opatrzone pieczęcią Agencji i podpisane przez osobę przyjmującą ten *wniosek*. W przypadku natomiast *wniosek*ów składanych poprzez nadanie przesyłką rejestrowaną – za dzień złożenia *wniosku* uznaje się dzień, w którym nadano tę przesyłkę.

Pomoc przysługuje według kolejności ustalonej przez Agencję dla każdego województwa, przy zastosowaniu kryteriów oceny operacji (tzw. rankingu).

Ustalając kolejność przysługiwania pomocy, Agencja uwzględnia wszystkie wnioski o przyznanie pomocy złożone w terminie naboru:

- osobiście albo przez upoważnioną osobę bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji, oraz
- przesyłką rejestrowaną, nadaną w terminie trwania naboru w placówce pocztowej operatora wyznaczonego, które wpłynęły do oddziału regionalnego Agencji do 30-go dnia od dnia upływu terminu składania wniosków o przyznanie pomocy.

O kolejności przysługiwania pomocy, decyduje **suma uzyskanych punktów** przyznanych na podstawie następujących kryteriów:

- 1. Bezrobocie w powiecie** – jeżeli bezrobocie w powiecie, na obszarze którego jest położona gmina, w której jest planowana realizacja operacji, wg danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) w miesiącu poprzedzającym miesiąc podania do publicznej wiadomości informacji o możliwości składania *wniosek*ów, było:
 - a) najwyższe w województwie – przyznaje się 5 pkt.,
 - b) niższe niż bezrobocie o którym mowa w lit. a) – liczba punktów, z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, jest proporcjonalnie mniejsza od liczby punktów określonej w **lit. a)**, zgodnie z wartością bezrobocia;
- 2. Podstawowy dochód podatkowy gminy** – jeżeli podstawowy dochód podatkowy gminy, w której jest planowana realizacja operacji, w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wskaźnik G) obliczany zgodnie z *przepisami o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, obowiązujący w roku, w którym został złożony *wniosek o przyznanie pomocy*, jest:
 - a) najniższy w województwie – przyznaje się 5 pkt.;
 - b) wyższy niż dochód o którym mowa w lit. a) – liczba punktów, z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, jest proporcjonalnie mniejsza od liczby punktów określonej w **lit. a)**, zgodnie z wysokością wskaźnika G;
- 3. Planowana do utworzenia liczba miejsc pracy** – jeżeli planowana do utworzenia przez Wnioskodawcę liczba miejsc pracy, w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne wynosi:
 - a) co najmniej 3 etaty – przyznaje się 2 pkt;
 - b) mniej niż 3 etaty – liczba punktów, z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, jest proporcjonalnie mniejsza od liczby punktów określonej w **lit. a)**, zgodnie z liczbą etatów.

Kolejność przysługiwania pomocy ustalana jest - **od** operacji, która uzyskała największą liczbę punktów - **do** operacji, która uzyskała najmniejszą liczbę punktów.

W przypadku operacji o tej samej liczbie punktów, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje najniższa wartość wnioskowanej kwoty pomocy.

W przypadku operacji o tej samej liczbie punktów i identycznej wartości wnioskowanej kwoty pomocy, w pierwszej kolejności pomoc przysługuje Wnioskodawcy wykonującemu działalność gospodarczą przed Wnioskodawcą podejmującym wykonywanie działalności gospodarczej.

W przypadku Wnioskodawców wykonyjących działalność gospodarczą, których operacje mają tę samą liczbę punktów i identyczną wartość wnioskowanej pomocy, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje wcześniejsza data wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) *albo* rejestru przedsiębiorców w KRS, *albo* ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych.

Uwaga: *Na etapie ustalania kolejności przysługiwania pomocy Agencja nie wzywa Wnioskodawców do uzupełnienia wniosku. Oznacza to, że w przypadku niewpisania danych potrzebnych do przypisania odpowiedniej liczby punktów (tj. nazwy powiatu i gminy, w której będzie realizowana operacja oraz planowanej liczby etatów) dla kryteriów tych przypisywane będą wartości zerowe.*

Prezes Agencji, nie później niż w terminie 40 dni od dnia upływu terminu składania *wniosek o przyznanie pomocy*, podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej administrowanej przez Agencję - informację o kolejności przysługiwania pomocy w danym województwie.

Informacja ta będzie aktualizowana w poniższych przypadkach:

1. W przypadku *wniosek o przyznanie pomocy*, które zostały złożone w terminie naboru, ale wpłynęły do właściwego OR Agencji po 30-tym dniu od dnia upływu terminu składania *wniosek o przyznanie pomocy* – pomoc przysługuje w kolejności określonej przy zastosowaniu kryteriów oceny operacji, po *wniosekach o przyznanie pomocy*, dla których określono kolejność zgodnie ze sposobem postępowania określonym powyżej.
2. W przypadku *wniosek o przyznanie pomocy*, które zostały złożone w terminie naboru do OR Agencji który nie jest właściwy ze względu na miejsce realizacji operacji i dla których ustalono kolejność przysługiwania pomocy w tym OR – pomoc przysługuje w kolejności ustalonej przy zastosowaniu kryteriów oceny operacji, we właściwym OR Agencji, po *wniosekach o przyznanie pomocy*, dla których określono kolejność zgodnie ze sposobem postępowania określonym powyżej.

Jeżeli dane zawarte we *wnioSKU o przyznanie pomocy*, mające wpływ na ustalenie kolejności przysługiwania pomocy ulegną zmianie – aktualizacji informacji o kolejności przysługiwania pomocy w danym OR Agencji dokonuje się wyłącznie w przypadku, gdy z nowych danych wynika, że pomoc przysługuje w dalszej kolejności niż pierwotnie ustalona.

Zgodnie z ustaloną na podstawie kryteriów oceny, kolejnością przysługiwania pomocy, **wnioski są poddawane procesowi weryfikacji**, który - zgodnie z obowiązującymi procedurami – obejmuje kilka etapów.

Pierwszym etapem oceny *wniosku* jest wstępna weryfikacja (preselekcja), która obejmuje sprawdzenie:

- niepodlegania wykluczeniu z możliwości otrzymania pomocy,
- terminowości złożenia *wniosku*,
- przestrzegania ograniczeń dotyczących liczby składanych *wniosków* w ramach naboru (roku),
- wypełnienia we *wniosku* pozycji **1.1. Numer identyfikacyjny**, a w przypadku niewpisania numeru identyfikacyjnego - załączenia *Wniosku o wpis do ewidencji producentów* (wskazanego we *wniosku* w części **VI. Do wniosku o przyznanie pomocy dołącza się; w pkt. 1**). Brak wypełnienia wskazanej pozycji oraz/lub niezłączenie ww. załącznika (jeśli wnioskodawca nie posiada numeru identyfikacyjnego i nie ma prawa do posługiwania się numerem małżonka albo współposiadacza), spowoduje odmowę przyznania pomocy (z wyłączeniem przypadków, kiedy Wnioskodawcą jest spółka kapitałowa „w organizacji” oraz jeżeli możliwe jest ustalenie numeru ewidencyjnego w ewidencji producentów).

UWAGA: Informacja w zakresie numeru identyfikacyjnego oraz załączenie *Wniosku o wpis do ewidencji producentów* **nie podlegają uzupełnieniu**.

Możliwość dokonywania przez Wnioskodawcę uzupełnień, czy też poprawek w złożonej aplikacji istnieje dopiero na następnych - po preselekcji – etapach oceny *wniosku*. Możliwość ta dotyczy tylko tych *wniosków*, które spełnią podstawowe wymogi formalne, weryfikowane na etapie preselekcji.

Kolejne etapy weryfikacji *wniosku* obejmują:

- ocenę kompletności i poprawności oraz zgodności z zasadami dotyczącymi przyznawania pomocy w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* i weryfikacji krzyżowej,
- ocenę techniczną i ekonomiczną,
- ewentualną wizytację w miejscu.

Agencja rozpatruje *wniosek o przyznanie pomocy* w terminie 5 miesięcy od dnia podania do publicznej wiadomości informacji o kolejności przysługiwania pomocy w danym województwie, tj. w danym oddziale regionalnym ARiMR.

W przypadku nierozpatrzenia *wniosku o przyznanie pomocy* w ww. terminie, Agencja zawiadomi Wnioskodawcę o przyczynach zwłoki, wskazując nowy termin rozpatrzenia *wniosku*, nie dłuższy niż 3 miesiące.

Jeżeli we *wniosku o przyznanie pomocy* nie wskazano adresu Wnioskodawcy i nie ma możliwości jego ustalenia na podstawie posiadanych danych, *wniosek* pozostawia się bez rozpatrzenia.

Jeżeli *wniosek* nie spełnia wymagań będących przedmiotem oceny na kolejnych etapach jego weryfikacji, Agencja wzywa Wnioskodawcę, w formie pisemnej, do usunięcia nieprawidłowości lub braków w terminie 21 dni kalendarzowych od dnia doręczenia wezwania, chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy (np. Wnioskodawca ubiega się o pomoc na działalność nie objętą wsparciem w ramach działania 312).

Jeżeli Wnioskodawca, pomimo wezwania do usunięcia nieprawidłowości lub braków:

- nie usunął w terminie żadnych nieprawidłowości lub braków - Agencja nie przyznaje pomocy, informując o tym Wnioskodawcę w formie pisemnej, podając przyczyny nieprzyznania pomocy;

- usunął w terminie nie wszystkie nieprawidłowości lub braki - Agencja wzywa ponownie Wnioskodawcę, w formie pisemnej, do usunięcia pozostałych nieprawidłowości lub braków w terminie 21 dni kalendarzowych od dnia doręczenia wezwania, chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy.

Jeżeli Wnioskodawca, pomimo wezwania do usunięcia pozostałych nieprawidłowości lub braków, nie usunął ich w terminie, Agencja nie przyznaje pomocy, informując o tym Wnioskodawcę w formie pisemnej, podając przyczyny nieprzyznania pomocy.

Uwaga:

Obliczanie i oznaczanie terminów związanych z wykonywaniem czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy dokonuje się zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego.¹⁵

W przypadku składania uzupełnień, poprawnych/poprawionych dokumentów lub wyjaśnień:

- osobiście lub przez osobę upoważnioną - o terminowości ich złożenia decyduje data złożenia dokumentów w OR ARiMR;
- za pośrednictwem polskiej placówki pocztowej operatora wyznaczonego - o terminowości decyduje data nadania (data stempla pocztowego). Zalecane jest, aby wysyłka dokonywana była listem poleconym z uwagi na możliwość potwierdzenia daty nadania przesyłki;
- za pośrednictwem polskiego urzędu konsularnego - o terminowości decyduje data złożenia w tym urzędzie,
- przesyłką kurierską - o terminowości decyduje data wpływu do OR ARiMR.

Złożony wniosek nie może być zmieniany przez Wnioskodawcę w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo-finansowego operacji, z wyjątkiem:

1. zmian wynikających z wezwań Agencji,
2. jednej zmiany w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo-finansowego operacji, jeżeli zmiana ta nie spowoduje zmiany celu operacji wskazanego we *wniosku o przyznanie pomocy*, zwiększenia kwoty pomocy oraz zmiany rodzaju działalności gospodarczej określonej we *wniosku* kodem PKD.

W przypadku dokonania przez Wnioskodawcę ww. zmiany termin rozpatrzenia *wniosku o przyznanie pomocy* **może wydłużyć się o 1 miesiąc.**

Jeżeli w trakcie rozpatrywania *wniosku o przyznanie pomocy* niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości przyznania pomocy, termin rozpatrywania *wniosku* wydłuża się o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień, opinii lub wyjaśnienia okoliczności budzących wątpliwości, co do możliwości przyznania pomocy, o czym Agencja informuje na piśmie Wnioskodawcę.

W razie uchybienia terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy Agencja, na prośbę Wnioskodawcy, przywraca termin wykonania tych czynności, jeżeli Wnioskodawca:

- wniósł prośbę w terminie 45 dni od dnia ustania przyczyny uchybienia;
- jednocześnie z wniesieniem prośby dopełnił czynności, dla której określony był termin;
- uprawdopodobnił, że uchybienie nastąpiło bez jego winy.

¹⁵ art. 110 -116 *ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93, z późn. zm.)*. Podobna zasada obowiązuje przy płatności.

Przywrócenie terminu do złożenia prośby, o której mowa powyżej, jest niedopuszczalne.

Wezwanie przez Agencję Wnioskodawcy do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania *wniosku o przyznanie pomocy* do czasu wykonania przez Wnioskodawcę tych czynności.

Na uzasadnioną prośbę Wnioskodawcy, złożoną nie później niż przed upływem terminu określonego w piśmie o uzupełnienie / poprawienie *wniosku*, Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy (określonych w ww. piśmie o uzupełnienie/poprawienie *wniosku*), jednak nie dłużej niż o 30 dni kalendarzowych, licząc od końcowej daty terminu wyznaczonego na dokonanie ww. czynności.

Jeżeli Wnioskodawca występuje z uzasadnioną prośbą o przedłużenie terminu usunięcia braków w trakcie weryfikacji *wniosku o przyznanie pomocy* więcej niż jeden raz, przedłużenie terminu na usunięcie braków nie może łącznie przekroczyć 30 dni kalendarzowych.

W razie śmierci Wnioskodawcy, rozwiązania osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, przekształcenia Wnioskodawcy lub innego zdarzenia prawnego, w wyniku których zaistnieje następstwo prawne, albo w razie zbycia całości lub części przedsiębiorstwa Wnioskodawcy w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy, ze względu na istotę działania „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, następca prawny Wnioskodawcy albo nabywca przedsiębiorstwa albo jego części nie może wstąpić do toczącego się postępowania na miejsce Wnioskodawcy. Wówczas *wniosek* złożony przez Wnioskodawcę, Agencja pozostawia bez rozpatrzenia z chwilą uprawdopodobnienia ww. zdarzenia.

Podpisanie umowy przyznania pomocy

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia *wniosku o przyznanie pomocy* oraz dostępności środków finansowych, Agencja wyznacza niezwłocznie Wnioskodawcy, w formie pisemnej, termin zawarcia *umowy*, nie dłuższy niż 14 dni od dnia otrzymania wezwania.

W przypadku, gdy Wnioskodawca nie stawia się w wyznaczonym terminie w celu zawarcia *umowy* albo odmówi jej podpisania, Agencja nie przyznaje pomocy, chyba, że Wnioskodawca stawia się w celu podpisania *umowy* i ją podpisze w innym terminie:

- uzgodnionym z Agencją przed upływem wyznaczonego w wezwaniu terminu, nie dłuższym niż miesiąc, albo
- wyznaczonym przez Agencję, nie dłuższym niż 21 dni od dnia upływu wyznaczonego w wezwaniu terminu.

W przypadku nieprzyznania pomocy Agencja informuje na piśmie Wnioskodawcę, w formie pisemnej, podając przyczyny nieprzyznania pomocy.

W przypadku, gdy Wnioskodawca ubiega się o *zaliczkę*, w dniu podpisania *umowy* będzie musiał przedstawić ważną gwarancję bankową lub ubezpieczeniową (jako zabezpieczenie właściwego wydatkowania *zaliczki*), odpowiadającą 110% kwoty tej *zaliczki*. Termin jej ważności musi być o co najmniej 4 miesiące dłuższy od planowanego terminu zakończenia realizacji operacji, tj. złożenia *wniosku o płatność ostateczną*. W przypadku, gdyby Beneficjent, który otrzymał *zaliczkę*, wystąpił np. z wnioskiem o wydłużenie terminu realizacji operacji, zobowiązany będzie przedłożyć nową gwarancję, z terminem ważności o co najmniej 4 miesiące dłuższym od wydłużonego terminu realizacji operacji.

Uwaga:

Przed podpisaniem *umowy przyznania pomocy* Beneficjent powinien zapoznać się z jej treścią, w tym szczególnie z zapisami dotyczącymi zobowiązań, jakie ciążyć będą na nim po zakończeniu inwestycji i jej rozliczeniu. Powinien mieć pewność, iż będzie w stanie wywiązać się z tych zobowiązań.

Umowa przyznania pomocy jest zawierana na formularzu opracowanym przez Agencję i udostępnionym na stronie internetowej administrowanej przez Agencję. *Umowa* ta określa m.in.:

- zakres i cel operacji,
- prawa i obowiązki stron (ARiMR i Beneficjenta),
- wysokość i maksymalny poziom przyznanej pomocy,
- zobowiązania Beneficjenta,
- warunki i okoliczności, w jakich *umowa* może być zmieniona,
- tryb i warunki dokonywania płatności.

Zabezpieczeniem należytego wykonania przez Beneficjenta zobowiązań określonych w *umowie* jest weksel niepełny (in blanco) wraz z deklaracją wekslową sporządzoną na formularzu udostępnionym przez Agencję. Weksel wraz z deklaracją wekslową podpisywane są przez Beneficjenta w obecności upoważnionego pracownika Agencji, a następnie są składane w oddziale regionalnym Agencji w dniu zawarcia *umowy*.

Zawarta *umowa* może zostać zmieniona na wniosek każdej ze stron. Zmiana warunków *umowy* wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności. Zmiany w *umowie* nie mogą spowodować jednak zwiększenia określonej w *umowie* kwoty pomocy, zmiany celu operacji, zmiany rodzaju działalności gospodarczej określonej we *wniosku* kodem PKD, ani zmiany zobowiązania o niefinansowaniu operacji z udziałem innych środków publicznych przyznanych w związku z realizacją tej operacji.

Realizacja operacji

Z chwilą podpisania *umowy* Wnioskodawca staje się Beneficjentem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Zgodnie z zapisami *umowy przyznania pomocy* realizacja operacji lub jej etapu obejmuje w szczególności:

- wykonanie zakresu rzeczowego zgodnie z *Zestawieniem rzeczowo-finansowym operacji* stanowiącym Załącznik nr 1 do *umowy*,
- udokumentowanie wykonania zakresu rzeczowego operacji oraz poniesienia kosztów kwalifikowalnych, w tym z tytułu wykonania robót, dostaw lub usług w zakresie rzeczowym i finansowym,
- poniesienie przez Beneficjenta kosztów kwalifikowalnych operacji, w tym dokonanie płatności za dostawy, usługi lub roboty budowlane, nie później niż do dnia złożenia *wniosku o płatność* lub ostatniego uzupełnienia informacji mających istotny wpływ na ocenę *wniosku o płatność*,
- w przypadku nabycia rzeczy na podstawie umowy leasingu - przeniesienie praw własności nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* dla etapu, w ramach którego po raz ostatni będą rozliczane koszty leasingu,
- osiągnięcie zakładanego celu operacji nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* ostateczną.

Realizując operację należy pamiętać, iż w odniesieniu do transakcji¹⁶, której wartość bez względu na liczbę wynikających z niej płatności, przekracza 10 000 zł brutto, do kosztów kwalifikowalnych zaliczyć będzie można jedynie te wydatki, które zostaną opłacone w formie bezgotówkowej przeprowadzonej poleceniem przelewu za pośrednictwem rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej. Oznacza to, iż w przypadku transakcji, których wartość przewyższa 10 000 zł, wszystkie płatności powinny być dokonywane bezgotówkowo. Zakup jednej lub kilku maszyn na podstawie jednej umowy kupna stanowi jedną transakcję. Jeśli wartość tej transakcji przekracza 10 000 zł, wszystkie płatności powinny być dokonywane w formie bezgotówkowej, w tym np. zaliczka, niezależnie od tego, że jej wartość nie przekracza 10 000 zł. Płatności dokonane w formie gotówkowej w przypadku transakcji, których wartość przekracza 10 000 zł brutto - bez względu na liczbę dokonanych płatności, nie będą podlegać refundacji.

Np. Jeżeli w przypadku zakupu maszyny o wartości 12 000 zł zapłata może być realizowana na podstawie dwóch faktur: zaliczkowej na 3 000,00 zł i końcowej na 9 000,00 zł to z uwagi na fakt, iż transakcja (zakup maszyny) przekracza kwotę 10 000,00 zł - należy za każdą z faktur dokonać płatności za pomocą polecenia przelewu.

Należy również pamiętać, iż poniesienie kosztów kwalifikowalnych wymaga właściwego udokumentowania, co się wiąże z koniecznością gromadzenia oryginałów faktur lub innych dokumentów księgowych o równoważnej wartości dowodowej oraz dowodów zapłaty.

Co należy zrobić po zakończeniu realizacji operacji?

Po zakończeniu realizacji całości operacji lub jednego z jej etapów, w celu otrzymania przysługującej refundacji kosztów kwalifikowalnych Beneficjent składa osobiście lub przez upoważnioną osobę *wniosek o płatność* pośrednią lub ostateczną bezpośrednio w oddziale regionalnym ARiMR, w którym została podpisana *umowa przyznania pomocy*.

Wzór *wniosku o płatność* można znaleźć m.in. na stronach internetowych administrowanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl. Można go będzie również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Wniosek w wersji papierowej, wypełniony zgodnie z *Instrukcją do Wniosku o płatność*, wraz z wymaganymi załącznikami (w tym dokumentami potwierdzającymi poniesione wydatki) należy złożyć w terminie określonym w *umowie przyznania pomocy*. Załączniki te wymienione są w formularzu *Wniosku o płatność*, ich wykaz stanowi również załącznik do *umowy*.

Wraz z *wnioskiem o płatność* należy złożyć wszystkie niezbędne opinie, zaświadczenia, uzgodnienia, pozwolenia lub inne decyzje związane z realizacją operacji, o ile wymagają tego obowiązujące przepisy prawa oraz postanowienia *umowy*.

Do dnia złożenia *wniosku o płatność* wszystkie maszyny, urządzenia, infrastruktura, wyposażenie zakupione w ramach operacji powinny być zamontowane, uruchomione i sprawne, obiekty budowlane – odebrane i dopuszczone do użytkowania, jeśli wymagają tego przepisy obowiązującego prawa.

Wszystkie dokumenty sporządzone w języku obcym powinny być przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego.

¹⁶ Transakcja - dokonanie zapłaty w związku z wykonaniem jednej umowy lub zamówienia od jednego kontrahenta, nawet jeśli wystawiono kilka faktur dotyczących tej umowy/zamówienia i w związku z tym zapłata nastąpiła za różne części zamówienia, bez względu na długość okresów pomiędzy poszczególnymi płatnościami.

Agencja rozpatruje *wniosek* w terminie 3 miesięcy od dnia jego złożenia i dokonuje wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy niezwłocznie po pozytywnym rozpatrzeniu *wniosku o płatność*.

Wezwanie przez Agencję Beneficjenta do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania wniosku do czasu wykonania przez niego tych czynności. Jeżeli w trakcie rozpatrywania *wniosku* niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości wypłaty pomocy, termin rozpatrywania *wniosku* wydłuża się również o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień, opinii lub wyjaśnienia okoliczności budzących wątpliwości, co do możliwości przyznania pomocy, o czym Agencja informuje na piśmie Beneficjenta.

Jeżeli *wniosek* został wypełniony nieprawidłowo lub zawiera braki, Agencja wzywa Beneficjenta, w formie pisemnej, do ich usunięcia w terminie 21 dni kalendarzowych od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent, pomimo wezwania, nie usunął nieprawidłowości lub braków w wyznaczonym terminie, Agencja wzywa ponownie Beneficjenta, w formie pisemnej, do usunięcia pozostałych nieprawidłowości lub braków w terminie 21 dni kalendarzowych od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent, pomimo ponownego wezwania, nie usunął w terminie pozostałych nieprawidłowości lub braków, Agencja rozpatruje *wniosek* w zakresie, w jakim został wypełniony oraz na podstawie dołączonych i poprawnie sporządzonych dokumentów.

W trakcie rozpatrywania *wniosku* Agencja może wzywać Beneficjenta, w formie pisemnej, do wyjaśnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy lub przedstawienia dowodów na potwierdzenie tych faktów, w terminie 21 dni kalendarzowych od dnia doręczenia wezwania.

Na uzasadnioną prośbę Beneficjenta Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez niego określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy, przy czym przedłużenie terminów wykonania przez Beneficjenta określonych czynności nie może przekroczyć łącznie 6 miesięcy.

Tryb wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy określa *umowa*, z tym, że są one wypłacane na *wniosek o płatność*, jeżeli Beneficjent:

- zrealizował operację lub jej etap oraz poniósł związane z tym koszty, zgodnie z warunkami określonymi w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dla działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* i w *umowie* oraz określonymi w przepisach odrębnych, których regulacje dotyczą realizacji operacji;
- zrealizował lub realizuje zobowiązania określone w *umowie*;
- udokumentował zrealizowanie operacji lub jej etapu, w tym poniesienie kosztów kwalifikowalnych związanych z tą operacją.

Jeśli Beneficjent nie spełnił któregokolwiek z ww. warunków, pomoc może być wypłacona w części dotyczącej operacji lub jej etapu, które zostały zrealizowane zgodnie z tymi warunkami oraz jeżeli cel operacji został osiągnięty lub może zostać osiągnięty do dnia złożenia *wniosku o płatność* ostateczną.

W przypadku składania uzupełnień, poprawnych/poprawionych dokumentów lub wyjaśnień, osobiście lub przez osobę upoważnioną lub za pomocą poczty kurierskiej, o terminowości złożenia decyduje data złożenia dokumentów w oddziale regionalnym ARiMR właściwym ze względu na miejsce realizacji operacji. W przypadku przesłania dokumentów za pośrednictwem polskiej placówki pocztowej operatora wyznaczonego, o terminowości złożenia decyduje data nadania (data stempla pocztowego). W celu uniknięcia ewentualnych wątpliwości odnośnie wysyłki zaleca się przechowywanie potwierdzenia jej nadania. Jeżeli dokumenty składane są za pośrednictwem

polskiego urzędu konsularnego, o terminowości ich złożenia decyduje data złożenia dokumentów w tym urzędzie.

W przypadku operacji obejmujących inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu Beneficjent składa, w terminie określonym w *umowie*, w oddziale regionalnym Agencji, przed planowanym dniem złożenia wniosku o płatność pośrednią, w ramach którego po raz pierwszy zostaną ujęte raty zapłacone tytułem wykonania umowy leasingu - *umowę leasingu wraz z harmonogramem spłaty rat*.

Jakie są obowiązki Beneficjenta po uzyskaniu refundacji?

Zgodnie z *umową przyznania pomocy* Beneficjent zobowiązany jest w okresie 5 lat m.in. do:

- osiągnięcia celu operacji, w tym w zakresie zatrudnienia i jego zachowania,
- umożliwienia przeprowadzenia kontroli związanych z przyznaną pomocą,
- przechowywania dokumentów związanych z przyznaną pomocą,
- informowania Agencji o okolicznościach mogących mieć wpływ na wykonanie *umowy*,
- eksponowania w miejscu realizacji operacji lub siedzibie Beneficjenta *tablicy informacyjnej* o finansowaniu ze środków Unii Europejskiej operacji, której całkowity koszt przekracza 50 000 EURO¹⁷,
- przestrzegania ograniczeń lub spełniania warunków w zakresie:
 - a) przenoszenia własności lub posiadania rzeczy nabytych w ramach realizacji operacji lub sposobu ich wykorzystywania,
 - b) rodzaju i czasu trwania wykonywanej działalności związanej z przyznaną pomocą,

oraz

- utworzenia nowych miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty oraz ich utrzymania przez 2 lata.

W odniesieniu do zobowiązań dotyczących:

- zatrudnienia,
- przechowywania dokumentów związanych z przyznaną pomocą,

okresy zobowiązań liczone są od dnia dokonania przez Agencję płatności:

- ostatecznej – dotyczy operacji obejmujących wyłącznie inwestycje realizowane bez udziału leasingu,
- w wyniku której po raz pierwszy w ramach danej operacji zostały przedstawione do refundacji zrefundowane koszty kwalifikowalne wynikające z realizacji umów leasingu – dotyczy operacji obejmującej wyłącznie inwestycje finansowane w ramach leasingu,
- w wyniku której zostały przedstawione do refundacji wszystkie koszty kwalifikowalne, z wyjątkiem kosztów wynikających z realizacji umów leasingu – dotyczy operacji obejmujących oba ww. rodzaje inwestycji.

W przypadku pozostałych zobowiązań okres 5-letni liczony jest od dnia przyznania pomocy, tj. od podpisania umowy przyznania pomocy.

GDZIE MOŻECIE PAŃSTWO SZUKAĆ DODATKOWYCH INFORMACJI?

- w oddziałach regionalnych ARiMR
- pod bezpłatnym numerem infolinii – **800 38 00 84**
- na stronach internetowych Agencji (www.arimr.gov.pl) oraz MRiRW (www.minrol.gov.pl).

¹⁷ Przeliczone po kursie podanym w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów w sprawie średniego kursu złotego w stosunku do euro stanowiącego podstawę przeliczenia wartości zamówień publicznych.

Załącznik nr 1

WYKAZ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZYCH, W KTÓRYCH ZAKRESIE MOŻE BYĆ PRYZNANA POMOC W RAMACH DZIAŁANIA TWORZENIE I ROZWÓJ MIKROPRZEDSIĘBIORSTW PROW 2007- 2013:

01.63.Z	Działalność usługowa następująca po zbiorach
01.70.Z	Łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową
02.20.Z	Pozyskiwanie drewna
02.40.Z	Działalność usługowa związana z leśnictwem
08.11.Z	Wydobywanie kamieni ozdobnych oraz kamienia dla potrzeb budownictwa, skał wapiennych, gipsu, kredy i łupków
08.12.Z	Wydobywanie żwiru i piasku; wydobywanie gliny i kaolinu
08.92.Z	Wydobywanie torfu
08.99.Z	Pozostałe górnictwo i wydobywanie, gdzie indziej niesklasyfikowane
10.52.Z	Produkcja lodów
10.71.Z	Produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.72.Z	Produkcja sucharów i herbatników; produkcja konserwowanych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.73.Z	Produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych
10.82.Z	Produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych
10.84.Z	Produkcja przypraw – nie dotyczy produkcji octu
10.85.Z	Wytwarzanie gotowych posiłków i dań
10.86.Z	Produkcja artykułów spożywczych homogenizowanych i żywności dietetycznej
10.89.Z	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana – nie dotyczy produkcji wyrobów z jaj, soków i ekstraktów z mięsa, ryb, skorupiaków i mięczaków
11.05.Z	Produkcja piwa
11.07.Z	Produkcja napojów bezalkoholowych; produkcja wód mineralnych i pozostałych wód butelkowanych
13.10.A	Produkcja przędzy bawełnianej
13.10.B	Produkcja przędzy wełnianej
13.10.C	Produkcja przędzy z włókien chemicznych
13.20.A	Produkcja tkanin bawełnianych
13.20.B	Produkcja tkanin wełnianych
13.20.C	Produkcja tkanin z włókien chemicznych

13.20.D	Produkcja pozostałych tkanin
13.30.Z	Wykończanie wyrobów włókienniczych
13.91.Z	Produkcja dzianin metrażowych
13.92.Z	Produkcja gotowych wyrobów tekstylnych
13.93.Z	Produkcja dywanów i chodników
13.94.Z	Produkcja wyrobów powroźniczych, lin, szpagatów i wyrobów sieciowych
13.95.Z	Produkcja włóknin i wyrobów wykonanych z włóknin, z wyłączeniem odzieży
13.96.Z	Produkcja pozostałych technicznych i przemysłowych wyrobów tekstylnych
13.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów tekstylnych, gdzie indziej niesklasyfikowana
14.11.Z	Produkcja odzieży skórzanej
14.12.Z	Produkcja odzieży roboczej
14.13.Z	Produkcja pozostałej odzieży wierzchniej
14.14.Z	Produkcja bielizny
14.19.Z	Produkcja pozostałej odzieży i dodatków do odzieży
14.20.Z	Produkcja wyrobów futrzarskich
14.31.Z	Produkcja wyrobów pończosznicych
14.39.Z	Produkcja pozostałej odzieży dzianej
15.11.Z	Wyprawa skór, garbowanie; wyprawa i barwienie skór futerkowych
15.12.Z	Produkcja toreb bagażowych, toreb ręcznych i podobnych wyrobów kaletniczych; produkcja wyrobów rymarskich
15.20.Z	Produkcja obuwia
16.10.Z	Produkcja wyrobów tartacznych
16.21.Z	Produkcja arkuszy fornirowych i płyt wykonanych na bazie drewna
16.22.Z	Produkcja gotowych parkietów podłogowych
16.23.Z	Produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa
16.24.Z	Produkcja opakowań drewnianych
16.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania
17.11.Z	Produkcja masy włóknistej
17.12.Z	Produkcja papieru i tektury
17.21.Z	Produkcja papieru falistego i tektury falistej oraz opakowań z papieru

	i tektury
17.22.Z	Produkcja artykułów gospodarstwa domowego, toaletowych i sanitarnych
17.23.Z	Produkcja artykułów piśmiennych
17.24.Z	Produkcja tapet
17.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z papieru i tektury
18.12.Z	Pozostałe drukowanie
18.13.Z	Działalność usługowa związana z przygotowaniem do druku
18.14.Z	Introligatorstwo i podobne usługi
19.20.Z	Wytwarzanie i przetwarzanie produktów rafinacji ropy naftowej – w zakresie ograniczonym do produkcji brykietów z torfu
20.41.Z	Produkcja mydła i detergentów, środków myjących i czyszczących
20.42.Z	Produkcja wyrobów kosmetycznych i toaletowych
20.53.Z	Produkcja olejków eterycznych
22.11.Z	Produkcja opon i dętek z gumy; bieżnikowanie i regenerowanie opon z gumy
22.19.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z gumy
22.21.Z	Produkcja płyt, arkuszy, rur i kształtowników z tworzyw sztucznych
22.22.Z	Produkcja opakowań z tworzyw sztucznych
22.23.Z	Produkcja wyrobów dla budownictwa z tworzyw sztucznych
22.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z tworzyw sztucznych
23.11.Z	Produkcja szkła płaskiego
23.12.Z	Kształtowanie i obróbka szkła płaskiego
23.13.Z	Produkcja szkła gospodarczego
23.31.Z	Produkcja ceramicznych kafli i płytek
23.32.Z	Produkcja cegieł, dachówek i materiałów budowlanych z wypalanej gliny
23.41.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych
23.42.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów sanitarnych
23.49.Z	Produkcja pozostałych wyrobów ceramicznych
23.61.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z betonu
23.62.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z gipsu
23.69.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z betonu, gipsu i cementu
23.70.Z	Cięcie, formowanie i wykańczanie kamienia
23.91.Z	Produkcja wyrobów ściernych
23.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych, gdzie indziej

	niesklasyfikowana
24.31.Z	Produkcja prętów ciągnionych na zimno
24.32.Z	Produkcja wyrobów płaskich walcowanych na zimno
24.33.Z	Produkcja wyrobów formowanych na zimno
24.34.Z	Produkcja drutu
24.44.Z	Produkcja miedzi
24.51.Z	Odlewnictwo żeliwa
24.52.Z	Odlewnictwo staliwa
24.53.Z	Odlewnictwo metali lekkich
24.54.A	Odlewnictwo miedzi i stopów miedzi
24.54.B	Odlewnictwo pozostałych metali nieżelaznych, gdzie indziej niesklasyfikowane
25.11.Z	Produkcja konstrukcji metalowych i ich części
25.12.Z	Produkcja metalowych elementów stolarki budowlanej
25.21.Z	Produkcja grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
25.30.Z	Produkcja wytwornic pary, z wyłączeniem kotłów do centralnego ogrzewania gorącą wodą
25.50.Z	Kucie, prasowanie, wytłaczanie i walcowanie metali; metalurgia proszków
25.61.Z	Obróbka metali i nakładanie powłok na metale
25.62.Z	Obróbka mechaniczna elementów metalowych
25.71.Z	Produkcja wyrobów nożowniczych i sztuców
25.72.Z	Produkcja zamków i zawiasów
25.73.Z	Produkcja narzędzi
25.91.Z	Produkcja pojemników metalowych
25.92.Z	Produkcja opakowań z metali
25.93.Z	Produkcja wyrobów z drutu, łańcuchów i sprężyn
25.94.Z	Produkcja złączy i śrub
25.99.Z	Produkcja pozostałych gotowych wyrobów metalowych, gdzie indziej niesklasyfikowana
26.11.Z	Produkcja elementów elektronicznych – w zakresie ograniczonym do produkcji elektronicznych złączy do obwodów drukowanych; produkcji elektronicznych przełączników stosowanych w aparaturze elektronicznej
26.40.Z	Produkcja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku – w zakresie ograniczonym do produkcji konsoli do gier video
26.51.Z	Produkcja instrumentów i przyrządów pomiarowych, kontrolnych i nawigacyjnych

26.52.Z	Produkcja zegarków i zegarów
26.70.Z	Produkcja instrumentów optycznych i sprzętu fotograficznego
27.12.Z	Produkcja aparatury rozdzielczej i sterowniczej energii elektrycznej
27.31.Z	Produkcja kabli światłowodowych
27.32.Z	Produkcja pozostałych przewodów elektronicznych i elektrycznych i kabli
27.33.Z	Produkcja sprzętu instalacyjnego
27.40.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu oświetleniowego
27.51.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego
27.52.Z	Produkcja nieelektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego
27.90.Z	Produkcja pozostałego sprzętu elektrycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji elektrycznych narzędzi do spawania i lutowania; produkcji ochronników przeciwprzepięciowych
28.11.Z	Produkcja silników i turbin, z wyłączeniem silników lotniczych, samochodowych i motocyklowych – w zakresie ograniczonym do produkcji tłoków, pierścieni tłoków, gaźników do silników spalania wewnętrznego, silników Diesla itp.; produkcji zaworów wlotowych i wylotowych do silników spalania wewnętrznego
28.12.Z	Produkcja sprzętu i wyposażenia do napędu hydraulicznego i pneumatycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji kurków i zaworów do napędu hydraulicznego i pneumatycznego
28.14.Z	Produkcja pozostałych kurków i zaworów
28.21.Z	Produkcja pieców, palenisk i palników piecowych
28.22.Z	Produkcja urządzeń dźwigowych i chwytaków – w zakresie ograniczonym do produkcji tacek
28.23.Z	Produkcja maszyn i sprzętu biurowego, z wyłączeniem komputerów i urządzeń peryferyjnych
28.24.Z	Produkcja narzędzi ręcznych mechanicznych
28.29.Z	Produkcja pozostałych maszyn ogólnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
28.30.Z	Produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa
28.41.Z	Produkcja maszyn do obróbki metalu
28.49.Z	Produkcja pozostałych narzędzi mechanicznych

28.93.Z	Produkcja maszyn stosowanych w przetwórstwie żywności, tytoniu i produkcji napojów
28.94.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu tekstylnego, odzieżowego i skórzanego
28.95.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu papierniczego
28.96.Z	Produkcja maszyn do obróbki gumy lub tworzyw sztucznych oraz wytwarzania wyrobów z tych materiałów
28.99.Z	Produkcja pozostałych maszyn specjalnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
29.32.Z	Produkcja pozostałych części i akcesoriów do pojazdów silnikowych, z wyłączeniem motocykli – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do samochodów
30.12.Z	Produkcja łodzi wycieczkowych i sportowych
30.20.Z	Produkcja lokomotyw kolejowych oraz taboru szynowego – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń dla taboru szynowego
30.30.Z	Produkcja statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do statków powietrznych, kosmicznych i podobnych maszyn
30.92.Z	Produkcja rowerów i wózków inwalidzkich
30.99.Z	Produkcja pozostałego sprzętu transportowego, gdzie indziej niesklasyfikowana
31.01.Z	Produkcja mebli biurowych i sklepowych
31.02.Z	Produkcja mebli kuchennych
31.03.Z	Produkcja materaców
31.09.Z	Produkcja pozostałych mebli
32.11.Z	Produkcja monet
32.12.Z	Produkcja wyrobów jubilerskich i podobnych
32.13.Z	Produkcja sztucznej biżuterii i wyrobów podobnych
32.20.Z	Produkcja instrumentów muzycznych
32.30.Z	Produkcja sprzętu sportowego
32.40.Z	Produkcja gier i zabawek
32.50.Z	Produkcja urządzeń, instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne – w zakresie ograniczonym do produkcji termometrów medycznych, wag laboratoryjnych, inkubatorów i różnorodnych przyrządów, aparatów,

	instrumentów pomiarowych i kontrolnych; produkcji okularów korekcyjnych, okularów przeciwsłonecznych, soczewek wykonywanych na receptę, soczewek kontaktowych, okularów ochronnych
32.91.Z	Produkcja mioteł, szczotek i pędzli
32.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów, gdzie indziej niesklasyfikowana
33.11.Z	Naprawa i konserwacja metalowych wyrobów gotowych – w zakresie ograniczonym do naprawy i konserwacji grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
33.12.Z	Naprawa i konserwacja maszyn
33.13.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektronicznych i optycznych
33.14.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektrycznych
33.15.Z	Naprawa i konserwacja statków i łodzi
33.19.Z	Naprawa i konserwacja pozostałego sprzętu i wyposażenia
33.20.Z	Instalowanie maszyn przemysłowych, sprzętu i wyposażenia
35.11.Z	Wytwarzanie energii elektrycznej
35.21.Z	Wytwarzanie paliw gazowych – w zakresie ograniczonym do produkcji gazu uzyskanego jako produkt uboczny pochodzenia rolniczego lub z odpadów
35.30.Z	Wytwarzanie i zaopatrywanie w parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
37.00.Z	Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków
38.11.Z	Zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne
38.12.Z	Zbieranie odpadów niebezpiecznych
38.21.Z	Obróbka i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne
38.22.Z	Przetwarzanie i unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych
38.32.Z	Odzysk surowców z materiałów segregowanych
39.00.Z	Działalność związana z rekultywacją i pozostała działalność usługowa związana z gospodarką odpadami
41.20.Z	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych
42.11.Z	Roboty związane z budową dróg i autostrad
42.21.Z	Roboty związane z budową rurociągów przesyłowych i sieci rozdzielczych – w zakresie ograniczonym do wiercenia i obudowywania studni
42.99.Z	Roboty związane z budową pozostałych obiektów inżynierii lądowej i wodnej, gdzie indziej niesklasyfikowane

43.11.Z	Rozbiórka i burzenie obiektów budowlanych
43.12.Z	Przygotowanie terenu pod budowę
43.13.Z	Wykonywanie wykopów i wierceń geologiczno-inżynierskich
43.21.Z	Wykonywanie instalacji elektrycznych
43.22.Z	Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych
43.29.Z	Wykonywanie pozostałych instalacji budowlanych
43.31.Z	Tynkowanie
43.32.Z	Zakładanie stolarki budowlanej
43.33.Z	Posadzkarstwo; tapetowanie i oblicowywanie ścian
43.34.Z	Malowanie i szklenie
43.39.Z	Wykonywanie pozostałych robót budowlanych wykończeniowych
43.91.Z	Wykonywanie konstrukcji i pokryć dachowych
43.99.Z	Pozostałe specjalistyczne roboty budowlane, gdzie indziej niesklasyfikowane
45.20.Z	Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
45.32.Z	Sprzedaż detaliczna części i akcesoriów do pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
46.13.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą drewna i materiałów budowlanych
46.15.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą mebli, artykułów gospodarstwa domowego i drobnych wyrobów metalowych
46.16.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą wyrobów tekstylnych, odzieży, wyrobów futrzarskich, obuwia i artykułów skórzanych
46.24.Z	Sprzedaż hurtowa skór
46.41.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów tekstylnych
46.42.Z	Sprzedaż hurtowa odzieży i obuwia
46.43.Z	Sprzedaż hurtowa elektrycznych artykułów użytku domowego
46.44.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów porcelanowych, ceramicznych i szklanych oraz środków czyszczących
46.45.Z	Sprzedaż hurtowa perfum i kosmetyków
46.46.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów farmaceutycznych i medycznych
46.47.Z	Sprzedaż hurtowa mebli, dywanów i sprzętu oświetleniowego
46.48.Z	Sprzedaż hurtowa zegarków, zegarów i biżuterii
46.49.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych artykułów użytku domowego

46.51.Z	Sprzedaż hurtowa komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
46.52.Z	Sprzedaż hurtowa sprzętu elektronicznego i telekomunikacyjnego oraz części do niego
46.61.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn i urządzeń rolniczych oraz dodatkowego wyposażenia
46.62.Z	Sprzedaż hurtowa obrabiarek
46.63.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn wykorzystywanych w górnictwie, budownictwie oraz inżynierii lądowej i wodnej
46.64.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn dla przemysłu tekstylnego oraz maszyn do szycia i maszyn dziewiarskich
46.65.Z	Sprzedaż hurtowa mebli biurowych
46.66.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i urządzeń biurowych
46.69.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i urządzeń
46.73.Z	Sprzedaż hurtowa drewna, materiałów budowlanych i wyposażenia sanitarnego
46.74.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów metalowych oraz sprzętu i dodatkowego wyposażenia hydraulicznego i grzejnego
46.75.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów chemicznych
46.76.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych półproduktów
46.77.Z	Sprzedaż hurtowa odpadów i złomu
47.11.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych
47.19.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach
47.21.Z	Sprzedaż detaliczna owoców i warzyw prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.22.Z	Sprzedaż detaliczna mięsa i wyrobów z mięsa prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.23.Z	Sprzedaż detaliczna ryb, skorupiaków i mięczaków prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.24.Z	Sprzedaż detaliczna pieczywa, ciast, wyrobów ciastkarskich i cukierniczych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.29.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałej żywności prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.41.Z	Sprzedaż detaliczna komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach – w

	zakresie ograniczonym do sprzedaży detalicznej komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
47.42.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu telekomunikacyjnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.43.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu audiowizualnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.51.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.52.Z	Sprzedaż detaliczna drobnych wyrobów metalowych, farb i szkła prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.53.Z	Sprzedaż detaliczna dywanów, chodników i innych pokryć podłogowych oraz pokryć ściennych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.54.Z	Sprzedaż detaliczna elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.59.Z	Sprzedaż detaliczna mebli, sprzętu oświetleniowego i pozostałych artykułów użytku domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.61.Z	Sprzedaż detaliczna książek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.62.Z	Sprzedaż detaliczna gazet i artykułów piśmiennych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.63.Z	Sprzedaż detaliczna nagrań dźwiękowych i audiowizualnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.64.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu sportowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.65.Z	Sprzedaż detaliczna gier i zabawek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.71.Z	Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.72.Z	Sprzedaż detaliczna obuwia i wyrobów skórzanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.73.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów farmaceutycznych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.74.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów medycznych, włączając ortopedyczne, prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.75.Z	Sprzedaż detaliczna kosmetyków i artykułów toaletowych prowadzona w

	wyspecjalizowanych sklepach
47.77.Z	Sprzedaż detaliczna zegarków, zegarów i biżuterii prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.78.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.79.Z	Sprzedaż detaliczna artykułów używanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.81.Z	Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych prowadzona na straganach i targowiskach
47.82.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych, odzieży i obuwia prowadzona na straganach i targowiskach
47.89.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona na straganach i targowiskach
47.91.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub Internet
47.99.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami
49.39.Z	Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany
49.41.Z	Transport drogowy towarów
49.42.Z	Działalność usługowa związana z przeprowadzkami
50.10.Z	Transport morski i przybrzeżny pasażerski
50.20.Z	Transport morski i przybrzeżny towarów
50.30.Z	Transport wodny śródlądowy pasażerski
50.40.Z	Transport wodny śródlądowy towarów
51.10.Z	Transport lotniczy pasażerski
51.21.Z	Transport lotniczy towarów
52.10.A	Magazynowanie i przechowywanie paliw gazowych
52.10.B	Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów
52.21.Z	Działalność usługowa wspomagająca transport lądowy
52.29.B	Działalność śródlądowych agencji transportowych
52.29.C	Działalność pozostałych agencji transportowych
53.20.Z	Pozostała działalność pocztowa i kurierska
55.10.Z	Hotele i podobne obiekty zakwaterowania
55.20.Z	Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania
55.30.Z	Pola kempingowe (włączając pola dla pojazdów kempingowych) i pola namiotowe

55.90.Z	Pozostałe zakwaterowanie
56.10.A	Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne
56.10.B	Ruchome placówki gastronomiczne
56.21.Z	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)
56.29.Z	Pozostała usługowa działalność gastronomiczna
56.30.Z	Przygotowywanie i podawanie napojów
58.19.Z	Pozostała działalność wydawnicza
58.29.Z	Działalność wydawnicza w zakresie pozostałego oprogramowania
62.01.Z	Działalność związana z oprogramowaniem
62.02.Z	Działalność związana z doradztwem w zakresie informatyki
62.03.Z	Działalność związana z zarządzaniem urządzeniami informatycznymi
62.09.Z	Pozostała działalność usługowa w zakresie technologii informatycznych i komputerowych
63.11.Z	Przetwarzanie danych; zarządzanie stronami internetowymi (hosting) i podobna działalność
66.21.Z	Działalność związana z oceną ryzyka i szacowaniem poniesionych strat
66.22.Z	Działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych
66.29.Z	Pozostała działalność wspomagająca ubezpieczenia i fundusze emerytalne
69.20.Z	Działalność rachunkowo-księgową; doradztwo podatkowe
70.21.Z	Stosunki międzyludzkie (public relations) i komunikacja
70.22.Z	Pozostałe doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania
71.11.Z	Działalność w zakresie architektury
71.12.Z	Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne
71.20.A	Badania i analizy związane z jakością żywności
71.20.B	Pozostałe badania i analizy techniczne
73.11.Z	Działalność agencji reklamowych
73.12.A	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w radio i telewizji
73.12.B	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach drukowanych
73.12.C	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach elektronicznych (Internet)
73.12.D	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w pozostałych mediach
73.20.Z	Badanie rynku i opinii publicznej

74.20.Z	Działalność fotograficzna
74.30.Z	Działalność związana z tłumaczeniami
74.90.Z	Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do kontroli dokumentów przewozowych, informacji dotyczących stawek za fracht; doradztwa w zakresie agronomii; doradztwa związanego z bezpieczeństwem
75.00.Z	Działalność weterynaryjna
77.11.Z	Wynajem i dzierżawa samochodów osobowych i furgonetek
77.12.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
77.21.Z	Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego
77.22.Z	Wypożyczanie kaset wideo, płyt CD, DVD itp.
77.29.Z	Wypożyczanie i dzierżawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
77.31.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń rolniczych
77.32.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń budowlanych
77.33.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń biurowych, włączając komputery
77.34.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu wodnego
77.35.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu lotniczego – w zakresie ograniczonym do wynajmu balonów bez załogi
77.39.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych maszyn, urządzeń oraz dóbr materialnych, gdzie indziej niesklasyfikowane
78.10.Z	Działalność związana z wyszukiwaniem miejsc pracy i pozyskiwaniem pracowników
78.20.Z	Działalność agencji pracy tymczasowej
78.30.Z	Pozostała działalność związana z udostępnianiem pracowników
79.11.A	Działalność agentów turystycznych
79.11.B	Działalność pośredników turystycznych
79.12.Z	Działalność organizatorów turystyki
79.90.A	Działalność pilotów wycieczek i przewodników turystycznych
79.90.B	Działalność w zakresie informacji turystycznej
79.90.C	Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana
80.10.Z	Działalność ochroniarska, z wyłączeniem obsługi systemów

	bezpieczeństwa
80.20.Z	Działalność ochroniarska w zakresie obsługi systemów bezpieczeństwa
80.30.Z	Działalność detektywistyczna
81.21.Z	Niespecjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.22.Z	Specjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.29.Z	Pozostałe sprzątanie
81.30.Z	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
82.11.Z	Działalność usługowa związana z administracyjną obsługą biura
82.19.Z	Wykonywanie fotokopii, przygotowywanie dokumentów i pozostała specjalistyczna działalność wspomagająca prowadzenie biura
82.30.Z	Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów
82.92.Z	Działalność związana z pakowaniem
82.99.Z	Pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do usług stenografii, stenotypii; usług przyjmowania telefonów
85.10.Z	Wychowanie przedszkolne
85.32.A	Technika – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.32.B	Zasadnicze szkoły zawodowe – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.51.Z	Pozaszkolne formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych
85.52.Z	Pozaszkolne formy edukacji artystycznej – w zakresie ograniczonym do działalności szkół tańca i instruktorów tańca
85.53.Z	Pozaszkolne formy edukacji z zakresu nauki jazdy i pilotażu
85.59.A	Nauka języków obcych
85.59.B	Pozostałe pozaszkolne formy edukacji, gdzie indziej niesklasyfikowane
86.90.A	Działalność fizjoterapeutyczna
87.20.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób z zaburzeniami psychicznymi
87.30.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób

	niepełnosprawnych
87.90.Z	Pozostała pomoc społeczna z zakwaterowaniem
88.91.Z	Opieka dzienna nad dziećmi
90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych – w zakresie ograniczonym do działalności cyrkowej
91.01.A	Działalność bibliotek
93.11.Z	Działalność obiektów sportowych
93.12.Z	Działalność klubów sportowych
93.13.Z	Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej
93.19.Z	Pozostała działalność związana ze sportem
93.21.Z	Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki
93.29.Z	Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna
95.12.Z	Naprawa i konserwacja sprzętu (tele)komunikacyjnego – w zakresie ograniczonym do naprawy telefonów

	przenośnych i kamer
95.21.Z	Naprawa i konserwacja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku
95.22.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń gospodarstwa domowego oraz sprzętu użytku domowego i ogrodniczego
95.23.Z	Naprawa obuwia i wyrobów skórzanych
95.24.Z	Naprawa i konserwacja mebli i wyposażenia domowego
95.25.Z	Naprawa zegarów, zegarków oraz biżuterii
95.29.Z	Naprawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
96.01.Z	Pranie i czyszczenie wyrobów włókienniczych i futrzarskich
96.02.Z	Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne
96.03.Z	Pogrzeby i działalność pokrewna
96.04.Z	Działalność usługowa związana z poprawą kondycji fizycznej
96.09.Z	Pozostała działalność usługowa, gdzie indziej niesklasyfikowana

